

مختصری از هنر ماد و هخامنشی

«ماد: یکی از هنرهای برجسته مادها، فلزکاری است. از مناطق مهم فلزکاری و هنرهای وابسته به آن در این دوره می توان به « گنجینه زیویه » که آن را سرآغاز هنر فلز کاری ماد و هخامنشی می دانند، اشاره کرد. این گنجینه شامل گردنبندها، زره ها، سنجاق ها و غلاف شمشیر همه از جنس طلا، گلدان های سیمین و زرین، اثاثیه مزین به عاج های کنده کاری و منبت کاری و سلاح های زرین، سیمین، آهنی می باشد. نقش های شاخص در این آثار شامل نقوش جانوری مثل سرشیر، بزهای کوهی لمیده با شاخ های بلند مارپیچ، اسب، گاو نر همراه با تلفیق میراث هنری و نقش پردازی اقوام بومی است...»^۱ (تصویر شماره ۱)

«سفالگری: در این دوره ظرف هایی به شکل حیوانات و یا قیف هایی شبیه شاخ و از جنس سفال می ساختند با این اندیشه که هرگاه مایعی را از درون این ظرف بنوشند، نیرو و قدرت آن حیوانی که ظرف به او شبیه است، به شخص منتقل می شود»^۲

«مراکز عمده سفالگری این عهد نوشی جان تپه در ملایر، باباجانی در لرستان، بیستون در کرمانشاه، زیویه در کردستان و کلاردشت در مازندران بوده است. سفالگران این مناطق در دوره مادها در توسعه و رواج لعاب برای پوشش ظروف سفالین پیشگام بوده اند...»^۳

«از معروفترین آثار معماری ماد، گوردخمه ها هستند. از گوردخمه های معروف مادی می توان گوردخمه (دکان داوود) در سرپل ذهاب، (فخریکا) در شرق مهاباد، (داودختر) در ممسنی فارس، (سکاوند) در جنوب کرمانشاه و (آخور رستم) در هشت کیلومتری جنوب تخت جمشید نام برد.»^۴

«**هخامنشیان**: پس از دولت ماد، پارس ها به قدرت رسیدند. این قوم همزمان با مادها در سده ۸ پ. م. در مناطق جنوب و جنوب غربی دریاچه ارومیه حضور داشتند. اما در حدود ۷۰۰ پ. م. در منطق جنوبی دره های زاگرس سکونت گزیدند و توانستند توسط هخامنش، نخستین حکومت محلی خود را بنا نهند. آنها گستره قلمرو خود را تا مناطق باستانی خوزستان و فارس گسترش دادند. پارس ها بعد از آن بر مادها غلبه یافتند و با گسترش دوباره دولت خود توسط کوروش یکی از بزرگترین قلمروهای فرمانروایی دنیای باستان را تحت نام هخامنشیان پایه گذاری کردند...مهمترین بناهای این دوره را کاخهای عظیم و با شکوه تشکیل داده است و از معابد در آن اثری نیست. زیرا هخامنشیان در مکان های بلند و زیر سقف آسمان به عبادت می پرداختند و ساخت معابد باور آنها هماهنگ نبوده است. از اولین آثار معماری این عهد می توان به مجموعه پاسارگاد (اولین پایتخت هخامنشی) و کاخ آپادانا در شوش (دومین پایتخت هخامنشی) اشاره کرد... مهمترین معماری عصر هخامنشی، بنای تخت جمشید یا پارسه است. به نظر می رسد کاخی تشریفاتی برای اجرای مراسم آیینی و جشن های این عهد بوده است... ویژگی شاخص معماری هخامنشی در مقایسه با دیگر تمدن ها و سرزمین های همجوار، کاربرد ستون است. این ستون ها که با ارتفاع و تعداد زیاد در کاخ های پارسه نیز بکار رفته بود دارای سر ستون هایی به شکل نیم تنه های متقارن با پاهای جمع شده از حیوانات پشت کرده به یکدیگر است... همه نمونه های سرستون در تخت جمشید را می توان به ۴ نوع گاو، شیر، حیوانات تلفیقی، لاماسو (گاو بالدار با سر انسان) تقسیم کرد. (تصویر شماره ۲) در تزئینات این کاخ ها عنصر رنگ نقش مهمی داشته به گونه ای که ستون ها، سقف ها و نقوش برجسته بر روی

دیوارهارنگ می شدند و حتی در برخی جاها به عنوان تزیین از روکش هایی از جنس مفرغ ، طلا و لاجورد استفاده می کردند. اهمیتی که هخامنشیان برای تزیینات قایل بودند باعث رشد و شکوفایی هنر حجاری و نقش برجسته شد...» (تصویر شماره ۳)

« در نقش برجسته ها ، انسانها از نیم رخ دیده شده ولی چشم ها تمام رخ است. در نقوشی که تصویر پادشاه وجود دارد ، او از بقیه چهره ها بزرگ تر و در مرکز تابلو نقش شده است . به جز دو نمونه از نقش برجسته ها که حالت روایتگر دارد، بقیه نقش برجسته ها به بیان حادثه ای نمی پردازند.» ۶

« وجود کتیبه های میخی به سه زبان پارسی باستان ، ایلامی و بابلی در گنج نامه عباس آباد همدان و نقش برجسته بیستون در کرمانشاه از جلوه های توجه به خط و نوشتار در فرهنگ هخامنشی است. توجه زیاد به تزیین بخش های خارجی بناها در این عصر موجب شد که به پیکره سازی کمتر توجه شود . اما با این وجود تعداد معدودی پیکره بدست آمده که از این میان می توان به پیکره سگ یا شیر ساخته شده از مرمر سیاه و سردیس ها یی از یکی از بزرگان هخامنشی اشاره کرد. (تصویر شماره ۴) از دیگر صنایع عصر هخامنشی ساخت مهر و حکاکی است که بیشتر بر روی سنگ های قیمتی اجرا شده اند ... مهرهای این عهد به سه گونه استوانه ای ، مسطح و حلقه ای (انگشتری) ساخته می شدند. (تصویر شماره ۵) در فلزکاری جام های شاخی (تکوک : ظروف و جامی به شکل شاخ و یا سروشاخ جانوران را تکوک می نامند). که از جنس طلا و ترکیبی از نقوش جانوری ساخته می شدند... (تصویر شماره ۶) استفاده از لعاب برای پوشش و تزیین ظروف سفالی و آجرها در این دوره متداول بود. از این میان آجرهای لعابدار کاخ ها شامل نقوش انسانی و حیوانی می شد که به جزئیاتی چون جنس و نقش لباس ها در آن توجه شده است.» ۷ (تصویر شماره ۷).

«هرودت آورده است که در دوره هخامنشی هنگام نیایش های مذهبی از ساز (نای) استفاده می شده است . از دیگر سازهای متداول این دوره می توان به (طبل) اشاره کرد. همچنین از او نقل شده که در عصر هخامنشی ، موسیقی نقش مهمی به خصوص در محاکم دادگاهی داشته است و وجود موسیقی برای مراسم مذهبی پرستش خداوند ، بسیار ضروری بود. ... کشف فرش پازیریک اثبات کننده تبحر هنرمندان ایرانی دوره هخامنشی است. ....» ۸

منابع : شماره های ۲ و ۴ و ۶ و ۸ ، گزیده تاریخ هنر ایران و جهان (با تاکید بر ایران پس از اسلام) ، نویسندگان : مرجان کشاورزی و مهرداد احمدی شیخانی، ۱۳۹۱، تهران ، نشر فرهنگ صبا

شماره های ۱ و ۳ و ۵ و ۷ ، تاریخ هنر ایران ، نصرا...تسلیمی و... ، ۱۳۹۴ ، تهران ، شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران

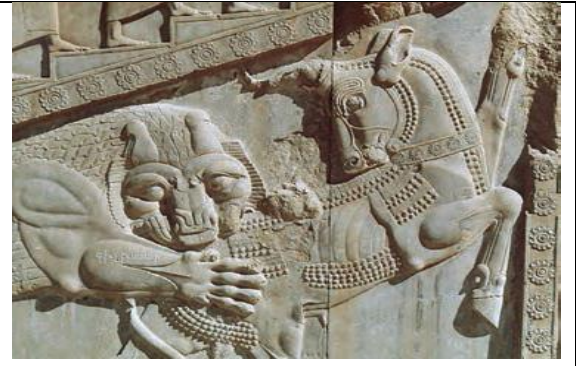
شکل ۲ طرح سرستون های دوره هخامنشی

شکل ۱ کمر بند طلائی، گنجینه زیویه، کردستان، هزاره اول پ.م

شکل ۴ پیکره شیرسنگی دوره هخامنشی

شکل ۳ نقش برجسته، تخت جمشید سده ۵ پ.م

شکل ۶ جام جانوری (تکوک) طلایی، دوره هخامنشی

شکل ۵ مهره استوانه ای دوره هخامنشی

شکل ۷ آجر لعابدار، کاخ آپادانا، شوش، دوره هخامنشی